

Рукапісы вайны

Міжнародная навукова-практычная канферэнцыя «Гэты дзень мы набліжалі як маглі...» прайшла ў Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі. Да арганізацыі форуму спрычыніліся АДДЗЯЛЕННЕ ГУМАНІТАРНЫХ НАВУК І МАСТАЦТВАЎ І Інстытут гісторыі НАН, Акадэмія кіравання пры Прэзідэнце Рэспублікі Беларусь, Навукова-даследчы інстытут Узброеных Сіл і Ваенная акадэмія Рэспублікі Беларусь, Рэспубліканскае дзяржаўнае таварыства «Веды» і Прадстаўніцтва Рассупрацоўніцтва ў нашай краіне.

Дырэктар ЦНБ НАН Аляксандр Груша сярод удзельнікаў канферэнцыі.

Сярод гасцей — ветэраны Вялікай Айчыннай, былыя дзеці вайны, ветэраны працы. Музыка-літаратурная вечарына, канцэрт з удзелам ансамбля лірычнай песні АДДЗЯЛЕННЯ ГУМАНІТАРНЫХ НАВУК І МАСТАЦТВАЎ НАН Беларусі, дзіцячага харэаграфічнага калектыву «Данс-Мікс» сярэдняй школы № 17 спалучыліся з вершамі і музычнымі творамі ў гонар подзвігу нашага народа.

Адкрылася ў межах святочнай праграмы і некалькі выставак. АДДЗЕЛ АБСЛУГОЎВАННЯ ЧЫТАЧОЎ Цэнтральнай навуковай бібліятэкі імя Якуба Коласа НАН Беларусі падрыхтаваў экспазіцыю «Гэты дзень мы набліжалі як маглі...». На паліцах — сучасныя навуковыя і навукова-папулярныя выданні, прысвечаныя Вялікай

Айчыннай на тэрыторыі Беларусі. Унікальныя дакументальныя матэрыялы ваенных часоў, што захоўваюцца ў фондах аддзела рэдкіх кніг і рукапісаў, прадставілі ў экспазіцыях «Выданні часоў Вялікай Айчыннай вайны» і «Радзіме — радок і жыццё».

Да ўвагі ўдзельнікаў канферэнцыі і матэрыялы з асабістых архіваў беларускіх пісьменнікаў — удзельнікаў вайны: К. Крапівы, П. Глебкі, П. Панчанкі, М. Лужаніна, А. Вялюгіна, Я. Брыля, П. Пестрака, М. Машары. Асабліва каштоўныя творы пісьменнікаў у рукапісным варыянце, створаныя падчас вайны, іх франтавыя лісты, пасведчанні, даведкі, баявыя характарыстыкі...

Большую частку экспазіцыі складаюць перыядычныя выданні: цэнтральныя газеты — «Правда», «Известия», «Советская Белоруссия» і прыфронтавыя, шматлікія падпольныя і партызанскія выданні: ад рэспубліканскіх, абласных, раённых газет да насценных лістоў і маладзёжных антыфашысцкіх бюлетэняў. Сярод іх — «Кліч Радзімы» Ельскага РК КП(б)Б, «Красный партизан» Васілішскага РК КП(б)Б, «Ленінец» Плешчаніцкага РК КП(б)Б і Мінскага партызанскага злучэння, «Партизан Белоруссии» Пухавіцкага падпольнага РК КП(б)Б. Партызанскі насценны

Зборнік вершаў «Слуцкі пояс» (1943) А. Астрэйкі — кніга з калекцыі П. Панамарэнкі з дарчым подпісам аўтара: «П. К. Панамарэнка — кіраўніку бальшавікоў Беларусі на ўспамін. Анатолю Астрэйка. 5.11.1944 г.»

друк прадстаўлены газетай «Молодежь Белоруссии в борьбе за Родину. Комсомольский бюллетень», «Сталинское племя. Ежедекадная газета межрайонного комсомольского комитета», «Мы отомстим. Газета Н-ской партизанской бригады»...

На пачатку вайны ў Гомелі быў наладжаны выпуск газеты «Раздавім фашысцкую гадзіну». У яе афармленні актыўна ўдзельнічалі беларускія мастакі, сярод якіх — вядомы скульптар Заір Азгур. У 1942-м газета пачала выдавацца ў Маскве, рэдагаваў яе Кандрат Крапіва. У асноўным аўтарскім калектыве — беларускія літаратары: Янка Купала, Якуб Колас, Кузьма Чорны, Пятрусь Броўка... Сатырычны лісток «Партызанскае жыгала» выходзіў у падпольнай друкарні партызанскага атрада «Камсамolec» у Налібоцкай пушчы. Рэдагаваў газету Янка Брыль.

Багатая калекцыя падпольнага і партызанскага друку часоў вайны, якая захоўваецца ў кнігасховішчы аддзела рэдкіх кніг і рукапісаў, умяшчае амаль 600 друкаваных асобнікаў. Яна пачала фарміравацца з 1960-х гадоў. Часткова матэрыялы былі атрыманы ў дар ад акадэміка АН Беларусі Кандрата Крапівы, акадэміка АН Беларусі Івана Краўчанкі, ваеннага журналіста Віктара Стальнова. Падараваны бібліятэцы камплект газеты «Раздавім фашысцкую гадзіну» змяшчаў амаль усе нумары за 1942 — 1944 гг. З таго часу

і пачалося фарміраванне збору перыядычных выданняў, якія выходзілі ў Беларусі падчас акупацыі.

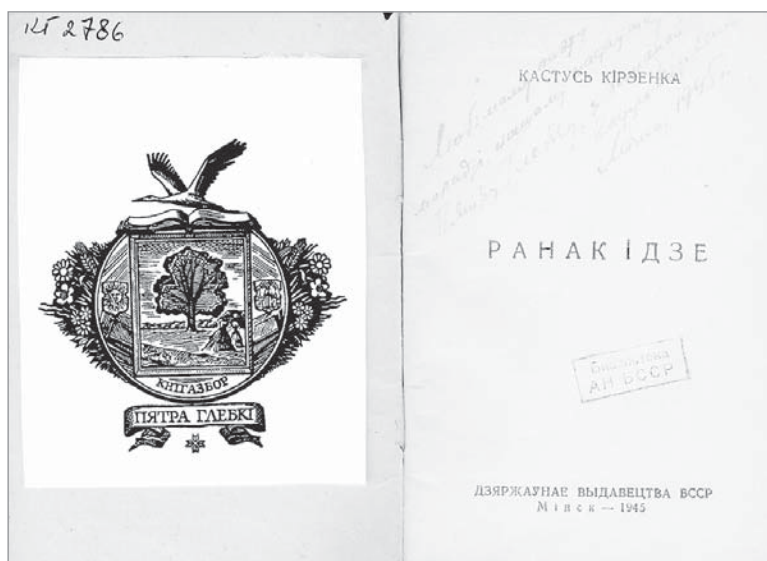
У маі 1980-га ў кніжніцу паступіў архіў беларускага гісторыка І. С. Краўчанкі. Сярод дакументаў была падборка падпольных перыядычных выданняў Вялікай Айчыннай. Калекцыя акадэміка — плён шматгадовага збірання рарытэтаў.

У 1986 г. фонд бібліятэкі папоўніўся беларускімі партызанскімі газетамі (усяго 62 назвы) ад журналіста Васіля Стальнова, які працаваў падчас вайны і пасля Перамогі ў беларускай прэсе. У яго падборцы — газеты-аднадзёнкі, газеты-лістоўкі, іншыя падпольныя і партызанскія выданні.

Амаль што ўсе дакументы захаваліся ў адзінкавым экзэмпляры, шмат назаўсёды страчана. А тыя, што засталіся, практычна невядомыя і недаступныя масаваму чытачу. Зыхадам факсімільнага выдання «І паўстаў народ», працавалі над якім супрацоўнікі аддзела рэдкіх кніг і рукапісаў, гэты недахоп ліквідаваны. Бібліяграфічны паказальнік «І паўстаў народ» выйшаў у 2005 г. у выдавецтве «Беларуская Энцыклапедыя» і змяшчае адсканаваныя копіі падпольных партызанскіх газет, часопісаў, плакатаў, лістовак, якія захоўваюцца ў нашым аддзеле.

Прадстаўлены на выстаўцы былі таксама кнігі з серыі «Бібліятэка маладога партызана» і «Герой Айчынай вайны», выданні з асабістай бібліятэкі кіраўніка падпольных абкомаў і райкомаў ЦК КП(б) Беларусі П. Панамарэнкі, творы Якуба Коласа, Янкі Купалы, Кузьмы Чорнага, Кандрата Крапівы, Пятра Глебкі, Янкі Брыля, Аркадзя Куляшова, Пімена Панчанкі, Петруся Броўкі, Максіма Танка і інш. Сярод выданняў — зборнік вершаў А. Астрэйкі «Слуцкі пояс», надрукаваны ў 1943 г. у падпольнай тыпаграфіі слутцкай газеты «Народны мститель», паэма А. Куляшова «Сцяг брыгады», адзначаная Дзяржаўнай прэміяй БССР. Гэтыя сціплыя выданні тады выходзілі невялікімі тыражамі ў Ташкенце, Фрунзе, Маскве, Мінску. Цяпер з аўтографамі і ўладальніцкімі запісамі.

Алена ДЗЕНІСЕНКА, навуковы супрацоўнік аддзела рэдкіх кніг і рукапісаў ЦНБ НАН Беларусі

Кніга з калекцыі П. Глебкі. На форзацы — экслібрис уласнага кнігазбору паэта.